

ÉVFORDULÓK

Hetvenöt esztendeje kisebbségben

A szlovéniai magyarok

A Szlovén Köztársaság északkeleti részén őslakos magyar nemzetiség az egykori jugoszláv-magyar határ mentén végighúzódó falvakban él Hodostól Pincéig, megszakítatlan közösségben. Ez a terület az első világháború végéig ezer éven át Magyarországhoz tartozott, és csak a trianoni békeszerződés megkötése után csatolták az akkor alakult jugoszláv királysághoz. A szlovéniai őslakos magyarság a volt Alsólendvai és Muraszombati járás területén él. A Lendvai járás Zala megyéhez, a Muraszombati járás pedig Vas megyéhez tartozott. A huszonnyolc, ma nemzetiségileg vegyes magyar-szlovén kistélepülés, amely a trianoni békeszerződés alapján került Jugoszláviához, az 1921-es évi jugoszláv népszámlálás adatai alapján zömében magyar volt.

Amikor a jugoszláv királyi katonaság megszállta és birtokba vette e területet, az itteni magyarság számára ez nemzeti tragédiát jelentett. Az értelmiségiek: tanárok, orvosok, járásbírók, ügyvédek, közjegyzők és velük együtt a népiskolai tanítók, állami hivatalnokok elhagyták a vidéket. Egy részüket kitoloncolták, mások a fenyegetések hatására menekéltek el. Maradt az egyszerű falusi földművelő polgár, és az itt maradt magyarság teljes egészében e csoportba tartozott, néhány hektár földterülettel rendelkező szegény parasztok voltak. Semmilyen említésre méltó gyárüzem a területen nem létezett. Az egyedüli helyi hetilap, az *Alsó-Lendvai Híradó*, amely 1889-ben jelent meg először, 1919-ben megszűnt. A szlovéniai magyarság 1919 után egyik napról a másikra magára maradt, nemzeti iskola, sajtó és értelmiség nélkül.

A trianoni békeszerződés meghatározta a királyi Jugoszlávia és Magyarország között a határt, de igazságtalanul figyelmen kívül hagyta a lakosság nemzeti összetételét. Emiatt az itteni magyarság zúgolódott, és kiéleződött a helyzet a jugoszláv-magyar határ kérdésében. Kisebb katonai összetűzésekre került sor, Magyarország azonban a békeszerződést 1920. június 4-én aláírta, és ezzel a muravidéki magyarság az új Szerb-Horvát-Szlovén Királyság állami közösségébe került.

Az új állam 1921-ben általános népszámlálást rendelt el. Már ebből az összeírásból is látni, hogy számos falu zömében magyar volt nemzetiségileg, mégis elszakították őket az anyaországtól.

1. táblázat

A muraszombati járás egykor zömében magyar falvainak nemzetiségi összetétele az 1921-es évi népszámlálás alapján

A település neve	Ősszlakosság, fő	Ebből		
		Magyar	Szlovén	Egyéb (fő)
Csekefa	238	22216	-	
Domokosfalva	684	595	86	3
Hodos	471	393	76	2
Kapornak	252	235	11	6
Kisfalva	110	101	6	3
Kisszerdahely	209	197	5	7
Pártosfalva	435	298	117	20
Szentlászló	461	439	22	-
Összesen	2860	2480	339	41
%	100	86,7	11,9	1,4

Ha megnézzük Muravidék térképét, megállapíthatjuk, hogy különösen a Lendvai járásban a táblázaton feltüntetett magyar települések teljesen összefüggő területet alkottak, egyetlen szlovén település sem volt köztük. Ennek ellenére az akkori királyi Jugoszláviához csatolták. A Szerb-Horvát-Szlovén Királyság a trianoni szerződésben kötelezettséget vállalt az állam keretébe került kisebbségek jogainak biztosítására a nemzetközi szabályok szerint. Az SHS Királyság vidovdáni néven ismert, 1921-es évi alkotmánya azonban már nem vette át megfelelő módon a kisebbségek tekintetében vállalt nemzetközi kötelezettségeket. Kifejezetten megemlíti a kisebbségeket az Alkotmány 16. szakaszának utolsó bekezdése: „A más fajú és nyelvű kisebbségek elemi oktatásban részesülnek anyanyelvükön, olyan feltételekkel, amelyeket törvény fog előírni.” Ezek a törvények a későbbiek során lépésről-lépésre megszüntették a muravidéki magyarság anyanyelvén való oktatását.

Már 1920-ban a Jugoszlávia című újságban sorozatosan írásokat olvashatunk a muravidéki magyar nyelvű iskolák ellen. Többek között ilyen címekkel: *Meg kell szüntetni a magyar nyelvű iskolákat. Át kell helyezni a magyarul tudó tanulókat szlovén környezetbe, szlovén nyelvből vizsgát kell tenni a magyar tanítókkal.* Az ilyen támadások az itteni sajtóban rendszeresek voltak, aminek az lett a következménye, hogy 1924 után a muravidéki magyarságnak papíron ugyan volt anyanyelven iskolája, valóságban azonban nem. Ezt igazolja a Jutro című napilap 1925. szeptember 11-i számában megjelent írás is: Megszüntették a magyar nyelvű tagozatokat az elemi iskolákban címmel. A magyarok tiltakoznak. Külön tanulmányt lehetne arról írni, hogy a muravidéki magyarok ellen nemzetiségi jogainak csorbítására 1919-től 1932-ig az SHS Királyság milyen eszközöket használt fel. A helyszűke azonban ezt nem engedi meg.

Már az 1920-as évben elrendelték, hogy minden volt, itt maradt állami hivatalnoknak, ügyvédnek, járásbíróknak, tanítónak vizsgát kell tenni a szlovén vagy szerb nyelv ismeretéből, csak így kaphat alkalmazást az új rendszerben. Többségük ezt a meghatározott idő rövidege miatt nem tudta megtenni, ezért Magyarországra költözött. Helyükbe szlovének léptek, és így a közigazgatásból és az igazságszolgáltatásból kiszorították a magyar nyelvet. Ez ellen ugyan dr. Strasszer Ámin ügyvéd és Strausz Flórián kanonok esperes, plébános tiltakoztak, de eredménytelenül.

Még a vallásgyakorlás terén is szerették volna kiszorítani a magyar nyelvet. Már 1920-ban támadták a lelkészeket a magyar hitoktatás és prédikációk miatt. Azzal vádolták őket, hogy magyar nemzeti szellemben nevelik a hitoktatáson a gyerekeket. A Szent István napi ünnepet, augusztus 20-át, amelyet az itteni magyarság még mindig rendszeresen ünnepelt, a sajtóban azzal a címmel kifogásolták, hogy *Különös ünnep Muravidéken.*

A muravidéki magyarok számára nagy csapást az jelentett, amikor az összefüggő magyar falvak közé új, teljesen szlovén falurészeket hoztak létre szlovén családok betelepítésével. Ezzel egyrészt felborították a nemzetiségi arányt a nagyobb szlovén jelenlét érdekében, másrészt pedig gazdaságilag még szegényebbé tették az itteni magyarságot, mert a volt Esterházy-uradalom földjei a betelepítettek kezébe kerültek. Az első szlovén telepéseket, 42 családot 240 családtaggal, Szlovénia belső területéről telepítették 1921-ben Petesháza határába. Ebben a kezdeti időben még ígérték, hogy majd a magyarok is kapnak földet, de ez csak ígéret maradt. A második betelepítés 1922-ben volt, amikor Petesháza határában Benica néven új falut létesítettek 32 családdal, 161 családtaggal. A legnagyobb betelepítés 1925-ben történt, amikor Hídvégre 73 családot 473 családtaggal, Gyertyánosba 30 családot 243 családtaggal telepítettek be. Pince határában új falut létesítettek Pincemajor néven 50 családdal 236 családtaggal.

Az Esterházy-uradalom több mint 3500 hold erdőjét a Zágráiban székelő agrárbank 1925. után bérbe adta a Bjelováron székelő Nasicska nevű részvénytársaságnak, amely

azonnal megkezdték az erdők irtását. A Dobronaki határban lévő Ginyóci erdőt mintegy 100 hold területen 1929-ben már teljesen letarolták.

A Crensovci (Cserföldi) agrárszövetség Klekl József nyugalmazott plébános elnökségével 1930. augusztus 22-én kérvénnyel fordult a földművelési miniszterhez, hogy engedélyezze a letarolt erdőterület szántófölddé változtatását, ahova új telepes falut létesíthetnének. Kérvényét azzal indokolta, hogy a szlovén betelepítéssel a Dobronaki plébánia kerülete szlovénebb jellegű lenne és ezáltal könnyebb lenne a vidék szlovénosítása. Klekl kérelmét támogatta Benkó muraszombati húsgyáros, Faflik muraszombati szállodatulajdonos és Litrop, a turniscei község bírja. Klekl kérvényében még azt is belefoglalta, hogy az új település neve Petrovoselo (Péterfalva) lenne, aki királyi trónörökös és ezzel a király iránti hűséget is kifejeznék. A miniszter azonban nem adott engedélyt, indoklásában az áll, hogy az erdőterületet továbbra meg kell őrizni erdőnek.

Annak idején nyíltan kimondták, azért telepítenek, hogy szlovén szigeteket létesítsenek a magyar falvak között és biztonságossá tegyék az új országhatárt. Ezekkel a telepítésekkel az Esterházy uradalom birtokát egészében még nem osztották fel. Az itteni magyar lakosságot ekkor még azzal hitegették, hogy kapnak földet, abban az esetben, ha hű állampolgárok lesznek. Minden faluban néhány család kapott is földet, de csak néhány évre.

2. táblázat

Az alsólendvai járás egykor zömében magyar falvainak nemzetiségi összetétele

A település neve	Összalakosság, fő	Ebből			Összalakosság, fő	Ebből:		
		magyar	szlovén	egyéb		magyar	szlovén	egyéb
		1921				1931		
Alsólakos ¹	376	336	33	7	997	643	337	17
Felsőlakos	653	614	30	9	-	-	-	-
Bánuta	132	132	-	-	134	37	97	-
Csente	945	715	230	-	902	525	372	5
Dobronak	1492	1362	112	18	1357	694	644	19
Gyertyános ²	603	568	26	9	703	370	328	5
Göntérháza	419	414	3	2	393	143	250	-
Hídvég ²	248	247	-	1	531	38	487	6
Hosszúfalu ³	1472	970	499	3	1393	422	957	14
Kámaháza	160	151	9	-	144	54	90	-
Kapca	744	620	107	17	726	41	685	-
Kót	237	183	54	-	206	29	177	-
Lendva ⁴	2529	1533	840	156	2439	878	1320	241
Petesháza	933	858	50	25	1136	367	627	142
Pince	455	446	1	9	552	214	237	101
Rádamos	605	593	11	1	565	154	411	-
Völgyifalu	620	603	12	5	558	415	135	8
Zsitkóc	296	242	39	15	308	102	203	3
Összesen:	12919	10587	2056	276	13044	5126	7357	561
Százalék:	100	81,95	15,91	2,14	100	39,29	56,40	4,30

1) Az 1931-es népszámlálás alkalmával Alsó- és Felsőlakost egy településnek vették Lakos név alatt.

2) Gyertyános, Hídvég, Petesháza és Pincefalvak lakossága az 1921-es évi összeíráshoz hasonlóvá azért növekedett, mert időközben telepések jöttek a faluba.

3) Hosszúfaluhegy lakossága Hosszúfaluhoz számították.

4) Lendvahegy és Hármasmalom lakosait Lendvához számították.

A sovinszta körök nyomása nagy volt, és állandóan azt hangoztatták, hogy a magyaroknak nem jár föld. 1930-ban megkezdődtek az előkészületek a következő népszámlálásra. Nagy volt a propaganda annak érdekében, hogy minél kevesebb magyar legyen az összeírás után. Azt ígérték a magyaroknak, ha szlovénnek íratják magukat, akkor még felosztatlan uradalmi földekből ők is kapnak. Nagyon sok magyar ember ekkor még hitt ennek a propagandának, és szlovénnek íratta magát (2. táblázat)

A betelepítések, félvezetések és ígéretések következtében a felsorolt falvakban az 1921-es évi népszámláláshoz hasonlóan a magukat magyar nemzetiségűnek valló polgárok aránya 1931-re 39,30 %-ra csökkent, a szlovénoké 56,40 %-ra, és az egyéb lakosoké pedig, zömében szerbek és horvátok 4,30 %-ra nőtt.

A népszámlálás után tovább folytatódott a betelepítés. 1932-ben újabb szlovén telepések érkeztek Kámaházára: 21 család 101 családtaggal annak ellenére, hogy az akkori képviselő ajánlotta, a telepéseknek szánt földet adják a magyaroknak. Ezt a javaslatot az agrárbizottság elnöke elutasította, mondván, hogy a magyaroknak kemény ököl jár, és ezzel kell őket lojális állampolgárokká nevelni.

1932-ben Hosszúfaluba jöttek telepések: 12 család 55 családtaggal. Ezzel megszűnt a magyarok számára az a remény, hogy földet kapjanak. A muravidéki magyarság az őshonos területén egyetlen évtized alatt számbeli kisebbségbe került. Megkezdtek a kivándorlást, kezdetben Dél-Amerikába, később Franciaországba, majd Németországba.

A népszámlálásra hivatkozva a rendszer azt bizonygatta, hogy alig van már magyar a Lendvai járásban, nem érdemes a magyar kisebbségi iskolákat továbbra is fenntartani. A félvezetett magyarság tehát önmagát károsította meg. Idővel azonban mégis ráébredtek arra, hogy a rendszer ügyes asszimilációs politikát folytat velük szemben. A harmincas évek közepén a vidékünkön élő magyar nemzetiség követelni kezdte a kisebbségi iskolák visszaállítását. Ez a követelés némi látszólagos megértésre is talált. Azt kezdték hiesztelni, hogy a szülők külön kérvényére nyitnak kisebbségi iskolát abban az esetben, ha lesz elég kérvényező. Az 1938/39-es és az 1939/40-es iskolaévben tömegesen kérvényezték a szülők, hogy gyermekeik számára magyar nyelvű kisebbségi iskolát nyissanak. A kérvényhez mellékelni kellett a gyerek anyakönyvi kivonatát és iskolai értesítőit. Ezeknek alapján, több mint egy évi várakozás után a lendvai járás oktatásügyi osztálya 1940. végén és 1941. elején tömegesen visszautasította a kérvényeket. A visszautasítást azzal indokolták, hogy a népoktatási törvény 46. szakasza értelmében csak azokat a gyerekeket lehet magyar nyelvű kisebbségi iskolába íratni, akik magyar nemzetiségűek, a betérjesztett bizonyítékokból pedig ez nem látható. Hiába mondták a szülők azt, hogy ők magyar nemzetiségűek, ez nem volt elég, hanem még külön bizonyítékot is követeltek. Hogy milyen legyen az a külön bizonyíték, azt nem mondták meg. A különböző nyomtatványok, amelyekből talán kiviláglott volna a nemzetiségi hovatartozás is, nem tartalmazták a nemzetiségre vonatkozó rovatot. Ezek szerint az iratok alapján tehát egyszerűen lehetetlen volt bizonyítani, ki milyen nemzetiségű, és a döntés is egyszerű volt: a rendszer érdekeinek megfelelő.

A muravidéki magyaroknak a királyi Jugoszláviában semmilyen önálló társadalmi és politikai szervezetük, önálló politikai szervezkedésre sem törvényes, sem személyi feltételük nem volt, hiszen tanult emberek hiányában erre képtelenek voltak. Hiányzott a gazdasági alap is, hiszen az itt élő magyarok kisparasztnak voltak, átlagosan 2-3 ha földterülettel. A parlamenti választási harcban a magyarok legtöbbször csak aprópénznek számítottak, minden párt a saját érdekében próbálta kihasználni őket.

Ígéret sok volt a választás előtt, a választások után pedig minden maradt a régiben, és az itt élő magyar nemzetiség élte továbbra a kisebbségi elnyomatás sorsát. Nemzetiségi iskolája nem volt, földet nem kapott. Ha az ügyeit akarta intézni az állami hivatalokban, és nem tudott szlovénul, a saját költségén kellett tolmácsot fizetnie. Ha magya-

mul köszönt a csendörnek, akkor már baj volt, és megkapta a magáét. A hivatalos helyeken szemébe vágták, hogy „beszélj az állam nyelvén, hiszen annak a kenyérét eszed” stb.

A beolvasztási törekvés minden téren jelen volt, legnagyobb méretben az oktatás terén. Ezt igazolja a 3. táblázat.

3. táblázat

Az általános iskolák tanulóinak nemzetiségi összetétele az 1940/41-es iskolaévben

Általános iskola	A gyerekek száma	Ebből, fő:	
		szlovén	magyar
Csente	137	89	48
Dobronak	278	274	4
Göntérháza	63	6	57
Gyertyános	122	69	53
Hídvég	125	104	21
Hosszúfalu	255	239	16
Felsőlakos	164	108	56
Kapca	159	126	33
Lendva	nincs adat		
Pince	52	30	22
Petesháza	181	103	78
Radamos	91	67	24
Völgyfalu	nincs adat		
Domonkosfa	99	73	26
Hodos	79	22	57
Pártosfalva	nincs adat		
Szentlászló	40	-	40

Forrás

Kokolj, Miroslav – Horvat, Bela: Prekmursko šolstvo. Od začetka reformacije do zloma nacizma. (Muravidéki iskolaügy. A reformáció kezdetétől a nácizmus legyőzéséig.) Pomurska založba, Murska sobota – Murszombat, 1992.

Az ilyen mostoha körülmények között élő muravidéki magyar nemzetiségű polgár nem tehetett mást, mint tűrt, legtöbbször hallgatott annak a bölcs mondásnak a jegyében: hogy „ne szólj szám, nem fáj fejem”. A volt királyi Jugoszláviát nem tartotta hazájának, és titokban mindig az a bizalom táplálta, hogy ennek az emberi jogokat sárba tipró rendszernek talán egyszer vége lesz. Annak a rendszernek ugyan vége lett, de néhány év múlva a muravidéki magyarok újra kisebbségi sorsra jutottak.¹

Varga Sándor

¹ A tanulmány második részét a következő számban közöljük. (Szerk.)